

СТРУКТУРА СОЦІАЛЬНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МОЛОДШОГО ШКОЛЯРА

У статті узагальнено результати міжнародних проектів та програм, вітчизняних державних документів, наукових робіт, у яких представлено сутність поняття «соціальна компетентність молодшого школяра» та її структура. На основі проведеного аналізу встановлено, що досліджувана компетентність трактується як інтегративна характеристика особистості школяра, що є системоутворювальною в його структурі й репрезентована ключовими елементами компетентності – знаннями, уміннями, навичками, ціннісним ставленням та здатністю до соціокультурної взаємодії в умовах інтеграції людини з суспільством. Репрезентовано власну дефініцію поняття «соціальна компетентність молодшого школяра». Узагальнено її структуру у вигляді: мотиваційного, когнітивного, діяльнісного та рефлексивного компонентів; визначено ознаки їх сформованості. З метою об'єктивного її оцінювання розроблено чотирьохрівневу оцінку ступеня її сформованості: низький (репродуктивний), середній (ситуативний), достатній (продуктивний), високий (активний).

Ключові слова: соціальна компетентність молодшого школяра, структура соціальної компетентності молодшого школяра, підготовка вчителя початкової школи до формування соціальної компетентності учнів.

Постановка проблеми. На рубежі ХХ та ХХІ ст. відбувається світове усвідомлення того, що саме розвиток людини в її інтересах та її власними силами (human development for development by development) є гуманістичною метою прогресу. Актуальність дослідження проблеми формування соціальної компетентності особистості зумовлена низкою причин, а саме: орієнтацією сучасного суспільства на відкритість, інтеграцію, демократизацію відносин; об'єднанням зусиль усіх суб'єктів соціальної взаємодії для вирішення завдань, що забезпечують умови поступального розвитку людської цивілізації, що протікають на сучасному етапі в світі процесами інтернаціоналізації та глобалізації.

Аналіз актуальних досліджень. Зміст, структура і способи формування соціальної компетентності ґрунтовно проаналізовано й експериментально перевірено в дисертаційних дослідженнях: В. Басової, Н. Білоцерковець, Н. Бобрич, О. Варецької, О. Галакової, М. Докторович, Н. Калініної, О. Кракаускене, О. Крузе-Брукс, Н. Лупанової, Н. Ляхова, В. Новікова, О. Прашко, Р. Скірко, С. Учурової, В. Цветкова та ін. Особливості змісту та шляхи розвитку соціальної компетентності молодших школярів репрезентовано в публікаціях Н. Бібік, Н. Басюк, С. Данилейко, Г. Коберник, В. Коваленко, О. Крузе-Брукс, Ю. Коротіної, О. Литовченко, В. Новікова, О. Прямікової, О. Савченко та ін.

Мета статті – проаналізувати сутність поняття «соціальна компетентність молодшого школяра», узагальнити власне визначення його змісту й обґрунтувати структуру, ознаки та рівні сформованості соціальної компетентності учнів молодшого шкільного віку.

Методи дослідження: теоретичні: аналіз, синтез, порівняння, узагальнення наукової літератури з проблеми дослідження та державних документів, що дало змогу з'ясувати ступінь наукової розробки проблеми й узагальнити власну наукову позицію.

Виклад основного матеріалу. Головна особливість молодшого шкільного віку, як зазначають науковці, – зміна соціальної позиції дитини. Вона приступає до систематичного навчання, стає членом шкільного і класного колективу, змінюються її відносини з дорослими. Це розширює й поглиблює систему її відносин з навколишньою дійсністю, посилює значущість спонтанних соціалізаційних процесів для її особистісного розвитку [13, 384]. До фундаментальних новоутворень дитини молодшого шкільного віку, які створюють позитивні передумови для її соціалізації, сучасні науковці відносять суб'єктність та індивідуалізацію.

На думку С. Литвиненко, соціальний розвиток дитини, що утворює контекст онтогенезу й визначає його загальний зміст, вивчається як двоєдиний процес нерозривно пов'язаних у своєму функціонуванні складових, що мають складні залежності та певні суперечності: соціалізації (оволодіння соціокультурним досвідом, його засвоєння й відтворення) та індивідуалізації (самопізнання, набуття самостійності, відносної автономності) [7, 14]. Тому успішна соціально-педагогічна робота із соціалізації особистості допомагає дитині увійти в сферу соціального життя, у культуру; вона сприяє створенню ціннісних орієнтацій, свого стилю життя, власного соціального досвіду.

Відповідно до потенціалу та можливостей загальноосвітніх навчальних закладів, як активних агентів соціалізації школярів, у Державному стандарті початкової загальної освіти визначено результативно-діяльнісні характеристики освіти – компетентності, які набуваються у процесі навчання й особистого пізнавального і життєвого досвіду молодших школярів [2]. Зокрема, це такі ключові компетентності, як: уміння вчитися, загальнокультурна, громадянська, здоров'я-збережувальна, соціальна компетентність та компетентність із питань інформаційно-комунікаційних технологій. Державним стандартом передбачено, що соціальна і громадянська компетентності молодших школярів мають міждисциплінарний характер, інтегруються за допомогою всіх освітніх галузей і спрямовуються на соціалізацію особистості, набуття громадянських навичок співжиття і співпраці в суспільстві, дотримання соціальних норм [2, 11].

На основі проведено аналізу встановлено, що соціальна компетентність, як ключова характеристика результату обов'язкової освіти, виокремлена всіма міжнародними проектами та вітчизняним Стандартом початкової загальної освіти. Головними характеристиками соціальної компетентності визначено: здатність міжособистісно та міжкультурно взаємодіяти з іншими, співпрацювати в команді, брати на себе відповідальність, розв'язувати конфлікти мирним шляхом, активно виконувати різні ролі та функції тощо.

Аналіз наукових публікацій дав можливість зробити висновок, що поняття «соціальна компетентність» є багатоаспектним і має велику кількість трактувань, які розкривають його сутність відповідно до обраного науковцем аспекту. Вчені О. Варецька та Г. Марасанов виокремлюють його розуміння в широкому та вузькому значенні, при цьому більшість трактують його як інтегративну якість особистості, що є комплексом знань, умінь, здатностей, цінностей, норм, традицій, сценаріїв поведінки в типових соціальних ситуаціях тощо. Їх засвоєння та активне відтворення допомагає суб'єкту: швидко й ефективно адаптуватися, ухвалювати рішення зі знанням справи, конструктивно взаємодіяти з іншими, проявляти активність і доходити взаєморозуміння; адекватно виокремлювати, ідентифікувати, фіксувати та аналізувати питання на перетині системи соціальних відносин суспільства людини; брати на себе відповідальність, проявляти ініціативу, активність у командній роботі, попереджувати й вирішувати конфлікти, бути толерантним у складних ситуаціях, проявляти емпатійність; здійснювати соціальні технології в головних сферах життєдіяльності (у системі соціальних інститутів, норм і відносин) згідно з належним рівнем культури, моральності і права тощо.

Вмотивованою вважаємо думку Н. Ляхової, що сутнісна характеристика соціальної компетентності особистості полягає в усвідомленому, адекватному, позитивному ставленні до себе та інших, заснованому на визнанні суб'єктивності інших та власної суб'єктності, що забезпечує реалізацію у взаємодії балансу (рівноваги) між кооперацією (облік очікувань іншої людини, її інтересів і потреб) і конфронтацією (відстоюванням власних інтересів та запитів) [8, 19].

Нам імпонує визначення соціальної компетентності особистості В. Шахрая, який зазначає, що це – «якісний ступінь її соціалізованості, цілісне інтегративне утворення, сукупність конкретних здібностей, знань, умінь, цінностей, що забезпечують інтеграцію людини в суспільство через продуктивне виконання нею різних соціальних ролей і успішну самореалізацію» [12, 361]. Вважаємо, що цитоване визначення розкриває широке значення досліджуваного поняття, адже відтворює загальний аспект процесу соціалізації, що відбувається під впливом усіх його агентів

та може стосуватися виконання різних соціальних ролей і видів самореалізації (освітньої, професійної, спортивної тощо).

Ґрунтовне представлення сутності поняття «соціальна компетентність» знаходимо в дисертаційних дослідженнях науковців ХХІ ст. Більшість із них репрезентують досліджувану категорію у вузькому значенні, оскільки конкретизовані на соціальних характеристиках особистості певного віку та виду діяльності. Аналіз цих наукових праць дав можливість з'ясувати, що наукові інтереси дослідників соціального розвитку особистості були спрямовані на вивчення соціальної компетентності дітей шкільного віку (Н. Белоцерковець, В. Басова, О. Галакова, М. Докторович, Н. Калініна, Ю. Коротіної, О. Кракаускене, О. Крузе-Брукс, В. Новікова, О. Прашко, С. Петухова, І. Рябуха, А. Тарадаєва, В. Цветкова, Ю. Уфімцева та ін.), студентів, майбутніх фахівців педагогічної галузі (Н. Бобрич, О. Варецька, І. Зарубінська, Л. Єременко, Г. Мосягіна, І. Мирна, Є. Муніц, Н. Лупанова, Р. Скірко та ін.).

У контексті нашого дослідження проаналізовано сутність поняття «соціальна компетентність молодшого школяра». З'ясовано, що науковцями визначено такі його трактування, як: інтегративна якість особистості, що характеризує ціннісне ставлення до продуктивної взаємодії з різними групами й індивідами у процесі активного творчого освоєння дитиною морально-етичних норм спілкування і регулювання на основі рефлексії міжособистісних та внутрішньо особистісних соціальних позицій (О. Крузе-Брукс) [6, 34]; системоутворювальний компонент у структурі особистісної культури дитини, що забезпечує адекватне задоволення потреб на основі організації власної діяльності, регульованої рівнем соціальної обізнаності особистості, і представляє собою гармонійне поєднання компонентів, що її визначають: рушійні сили, знання та особистісна активність (В. Новіков) (дітей старшого дошкільного віку та молодших школярів) [9, 7]; інтегративна характеристика особистості дитини, яка відображає систему знань, умінь і навичок, набутих нею у процесі освоєння навчальних предметів і необхідних їй для моделювання своєї поведінки, уміння адекватно сприймати навколишню дійсність, будувати систему відносин та спілкування з оточуючими людьми з урахуванням соціальної ситуації (Ю. Коротіна) [5, 8]; інтегративна особистісна характеристика, що відображає визнання ним цінності себе та іншого, співпраці з дітьми й дорослими; знання правил поведінки і взаємодії, способів виходу з конфліктних ситуацій, що виявляється в шанобливому ставленні до людей різного віку та різних культур, у відповідальності за свої вчинки й результати діяльності на основі розвитку рефлексії (О. Галакова) [1, 11]; інтегративна характеристика особистості, що передбачає здатність засвоєння та відтворення молодшим школярем соціальних знань, навичок, ціннісного ставлення (для учнів 1–4 класів), первинних навичок рефлексії (для учнів 3–4 класів) до соціальної

ролі школяра, учителів, батьків та однолітків, Батьківщини, а також до ігрової, навчальної діяльності та до інформації і сучасних гаджетів (Т. Тадаєва) [11, 60–61] та ін.

Отже, проведений аналіз дає можливість зробити висновок, що досліджувана компетентність учнів молодшого шкільного віку трактується як інтегративна характеристика особистості школяра, що є системоутворювальною у його структурі й репрезентована ключовими елементами компетентності – знаннями, уміннями, навичками, ціннісним ставленням та здатністю до соціокультурної взаємодії в умовах інтеграції людини з суспільством.

З огляду на узагальнення, під *соціальною компетентністю молодшого школяра* розуміємо компонентне утворення в структурі його ключових компетентностей, що відображає змінні комбінації цінностей, знань, умінь, здатностей та особистісних якостей, що забезпечують активність дитини в суб'єкт-суб'єктному процесі взаємодії з соціокультурною дійсністю та на основі неї формування інтеріоризованого особистістю соціального досвіду.

Комбінації цінностей, знань, умінь, здатностей та особистісних якостей учнів початкової школи, що є визначальними у сформованості їх соціальної компетентності, представлено в науковій та навчально-методичній літературі. Вони відповідають змісту структурних компонентів досліджуваної компетентності. Аналіз структурування дослідженої компетентності доводить, що науковці одностайні в думці, що ключовими аспектами виокремлення компонентів є ціннісно-мотиваційний, когнітивний, поведінковий, адже, всі аналізовані структури соціальної компетентності репрезентовані компонентом, що відтворює мотивацію та ціннісні установки до взаємодії з соціокультурною дійсністю та особистісні якості; компонентом, що узагальнює знання особистості про соціальну дійсність та саму себе, соціальні норми й особливості взаємодії в колективі, групі, способи налагодження відносин і уникнення конфліктів тощо; компонент, який розкриває систему вмінь, навичок та здатностей особистості адаптуватися до соціокультурної дійсності, взаємодіяти з іншими в соціумі, виконувати різні соціальні ролі й оволодівати соціальним досвідом у процесі соціальної практики тощо.

Окрім цих складових науковці також виокремлюють рефлексивний компонент, мотивуючи це тим, що формування соціального досвіду вимагає від людини постійної саморефлексії, що сприяє адекватному сприйняттю особистістю себе самої та власних дій. Соціальна рефлексія (соціальне розуміння) молодших школярів, на думку дослідників, є одним із способів усвідомлення особистістю соціального досвіду. Вона базується на накопиченні, збагаченні, осмисленні, прийнятті в педагогічно створених умовах знань про соціальні явища, соціальних умінь і навичок, досвіду

емоційних відносин, досвіду творчої діяльності, пропущених через призму самовідношення й самооцінки. О. Сподаренко визначає такі елементи соціальної рефлексії молодших школярів, як: самоаналіз, самомотивація, самоорганізація, самооцінка [10, 44].

Деякі дослідники доповнюють структуру комунікативним компонентом як системою внутрішніх ресурсів особистості, що забезпечує продуктивну комунікативну міжособистісну взаємодію. Вмотивованим вважаємо введення у структуру соціальної компетентності фахівців компонента, що розкриває особливості його професійної діяльності, здатність і готовність до соціально-культурних процесів відповідно до її специфіки.

У зарубіжній психології виокремлено маркери соціальної компетентності учнів початкової школи, якими керуються у своїй роботі вчителі, соціальні педагоги, практичні психологи, батьки та ін. з метою виявлення проблем її сформованості. Вони систематизовані в чотири блоки: індивідуальні атрибути; соціальні атрибути; атрибути зовнішньої характеристики; взаємодії з дорослими (McClellan & Katz) [14]. Автори маркерів соціальної компетентності молодших школярів доповнюють їх особистісними характеристиками соціальної поведінки: дружелюбність, кооперативність, дотримання традиційних моделей поведінки й навичками самоконтролю (подолання агресивності, управління гнівом, уникнення сором'язливості тощо) [14].

Отже, аналіз зарубіжних і вітчизняних досліджень дав можливість зробити узагальнення щодо структури соціальної компетентності молодших школярів та ознак її прояву. Погоджуємося з думкою дослідників, що її доцільно репрезентувати у вигляді мотиваційного, когнітивного, діяльнісного та рефлексивного компонентів. На основі наукових та методичних розробок Н. Басюк, Т. Гужанової, О. Кононко, І. Ніколаєску, Н. Рудницької та А. Сергеевої узагальнено ознаки їх сформованості в сучасних молодших школярів.

Мотиваційний компонент. Учень: має позитивне ставлення до оточуючих людей, осіб із особливими потребами, представників інших народів; має сформоване бажання, інтерес і позитивні установки до взаємодії та дружби з однолітками; має сформовані мотиви освітньої діяльності та спілкування; позитивно ставиться до залучення його до колективних формах діяльності (ігрової, освітньої, трудової, спортивної тощо); усвідомлює важливість формування таких рис характеру, як активність, дружелюбність, відкритість, співчутливість, толерантність, самостійність та ін.

Когнітивний компонент. Учень володіє знаннями: про загальні норми моралі та правила поведінки в родині, колективі, суспільстві та способи їх дотримання; про свої права й обов'язки, сутність соціальних ролей; про способи взаємодії (вербальні і невербальні; безпосередні,

дистанційні, віртуальні) та їх ефективність; про управління своїми емоціями та діями; про способи уникнення конфліктних ситуацій.

Діяльнісний компонент. В учня сформовані вміння та навички, що забезпечують його здатність: приймати загальні норми моралі і правила поведінки в родині, колективі, суспільстві, дотримуватися їх; установлювати й підтримувати відносини з різними соціальними групами і окремими людьми, особливо однолітками; бути активним у дружбі, спілкуванні та навчанні, співчутливим, толерантним у взаємодії з оточуючими людьми, особами з особливими потребами, представниками інших народів; проявляти зворотній зв'язок у спілкуванні засобами мовної та невербальної взаємодії; рахуватися з бажаннями та інтересами інших людей, установлювати власну позицію; самостійно приймати деякі рішення, брати на себе відповідальність за їх прийняття; уникати конфліктних ситуацій та за потреби їх розв'язувати; гідно вигравати і програвати; адекватно проявляти розчарування, управляти проявами гніву; брати участь у колективних формах діяльності (ігровій, освітній, трудовій, спортивній тощо).

Рефлексивний компонент. Учень здатний: усвідомлювати важливість взаємодії з оточуючими людьми, дружніх стосунків із однолітками; аналізувати свої дії (вчинки) й інших людей та прогнозувати їх результати відповідно до цілей і соціальних норм; аналізувати свій емоційний стан та інших людей, контролювати емоції відповідно до здійсненого аналізу; коригувати свої дії відповідно до поставленої мети й інтересів учасників взаємодії; збагачувати інтеріоризований соціальний досвід на основі самовдосконалення.

Представлена комбінація цінностей, знань, умінь та здатностей, що забезпечують активність дитини в суб'єкт-суб'єктному процесі взаємодії з соціокультурною дійсністю, є змінною та залежить від вікових, індивідуальних особливостей учнів і середовища соціалізації, тому може доповнюватись або видозмінюватись.

Якість сформованості даних ознак компонентів, на нашу думку, може свідчити про певний рівень соціальної компетентності учнів. У науковій літературі представлено визначення та характеристики сформованості соціальної компетентності молодших школярів відповідно до визначених автором показників і критеріїв. Так, Н. Калініна обґрунтовує доцільність визначення таких рівнів соціальної компетентності школярів – початковий, нестійкий, стійкий [3, 36]. О. Крузе-Брукс досліджує чотири рівні сформованості соціальної компетентності молодших школярів – стартовий, низький, середній, високий [6, 80–81]; В. Новіков і Т. Тадаєва – низький, середній, достатній [9, 120–122; 11, 60–61]; Ю. Коротіна і О. Галакова – низький, середній, високий [5, 8; 1, 82] та ін. Вмотивованим вважаємо визначення чотирьохрівневої характеристики сформованості соціальної компетентності учнів початкової школи, що в певній мірі відповідає системі

оцінювання освітньої діяльності школярів та дає можливість більш детально охарактеризувати якісні й кількісні показники її сформованості. Тому, з огляду на структурування соціальної компетентності молодших школярів, узагальнення рівневого апарату подібних досліджень вважаємо, що з метою об'єктивного її оцінювання необхідно скористатися чотирьохрівневою оцінкою ступеня її сформованості: низький (репродуктивний), середній (ситуативний), достатній (продуктивний), високий (активний). Їх якісну характеристику визначено відповідно до встановлених ознак прояву компонентів соціальної компетентності молодших школярів та рівнів їх реалізації: низький (репродуктивний) – ознака не реалізується або реалізується формально чи невірно; середній (ситуативний) – ознака реалізується, проте ситуативно і за присутності або під контролем дорослих; – достатній (продуктивний) – ознака реалізується, має постійний характер прояву, проте трапляються випадки неусвідомленого виконання; високий (активний) – ознака постійно реалізується учнем, з усвідомленням, повнотою й чіткістю виконання.

Висновки та перспективи подальших наукових розвідок. Отже, характеризуючи соціальну компетентність молодших школярів, педагогіки практики акцентують увагу на важливій ознаці її сформованості – «здатності до неперервного збагачення особистісного досвіду про соціальну поведінку шляхом створення та аналізу життєвих ситуацій, як у реальному, так і віртуальному житті» [4, с. 39]. Погоджуємося з думкою дослідниці та вважаємо її, по-суті, найвищим критерієм результативності процесу формування соціальної компетентності школярів в умовах навчальних закладів. Цей складний надпредметний освітній процес потребує чіткого усвідомлення вчителями початкової школи не лише сутності, змісту та структури компетентності, що формується, але й напрямів та механізмів реалізації в умовах освітнього середовища початкової школи.

Зважаючи на необхідність підготовки майбутнього вчителя початкової школи до формування соціальної компетентності молодшого школяра, подальший науково-теоретичний пошук спрямовуємо на з'ясування напрямів та змісту діяльності вчителя з метою її формування.

ЛІТЕРАТУРА

1. Галакова О. В. Развитие социальной компетентности младших школьников во внеурочной деятельности : дисс. ... канд. пед. наук : 13.00.01 / Галакова Ольга Владимировна. – Москва : 2013. – 203 с.
2. Державний стандарт початкової загальної освіти // Початкова школа. – 2011. – № 7. – С. 1–18.
3. Калинина Н. В. Психологическое сопровождение развития социальной компетентности школьников : автореф. дис. на соискание ученой степени док. псих. наук : спец 19.00.07 «Практическая психология» / Н. В. Калинина. – Самара, 2006. – 47 с.
4. Коваленко В. В. Формування соціальної компетентності учнів молодших класів в умовах сучасного інформаційного простору / Валентина Володимирівна Коваленко // Освіта та розвиток обдарованої особистості. – 2015. – № 6 (37). – С. 37–40.

5. Коротина Ю. В. Формирование социальной компетентности младших школьников средствами учебных предметов : автореф. дис. на соискание ученой степени канд. пед. наук : спец. 13.00.02 «Теория и методика обучения и воспитания (социальное воспитание)» / Ю. В. Коротина. – Тамбов, 2011. – 24 с.

6. Крузе-Брукс О. А. Формирование социальной компетентности учащихся начальной школы средствами учебной кооперации : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.01 / Оксана Альбертовна Крузе-Брукс. – Великий Новгород. – 2008. – 176 с.

7. Литвиненко С. А. Теоретико-методичні засади підготовки майбутніх учителів початкових класів до соціально-педагогічної діяльності : автореф. дис. ... д-ра пед. наук : 13.00.04 / Литвиненко Світлана Анатоліївна ; Нац. пед. ун-т ім. М. П. Драгоманова. – К. : 2005. – 40 с.

8. Ляхова Н. В. Педагогическое обеспечение формирования социальной компетентности студентов педагогического ВУЗА : автореф. дис. на соискание ученой степени канд. пед. наук : спец 13.00.01 «Общая педагогика, история педагогики и образования» / Ляхова Наталья Викторовна. – Красноярск, 2008. – 26 с.

9. Новиков В. В. Этнопедагогические основы формирования социальной компетентности детей старшего дошкольного и младшего школьного возраста : автореф. дис. на соискание ученой степени канд. пед. наук : спец. 13.00.01 «Общая педагогика, история педагогики и образования» / В. В. Новиков. – Смоленск, 2004. – 18 с.

10. Сподаренко Е. В. Педагогические условия формирования социальной рефлексии младших школьников : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.01 / Сподаренко Елена Валерьевна. – М. : 2008. – 216 с.

11. Тадаєва А. В. Соціально-педагогічний супровід соціалізації молодших школярів в сучасному інформаційному просторі : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.05 / Тадаєва Анастасія Вадимівна. – Харків, 2016. – 258 с.

12. Шахрай В. Соціальна компетентність особистості в науковій літературі / В. Шахрай // Соціальні виміри суспільства : зб. наук. пр. – К. : ІС НАН України, 2008. – Вип. 11. – С. 352–362.

13. Яценко Л. Особливості соціалізації дітей молодшого шкільного віку / Ліана Яценко, Тамара Кравченко // Гуманітарний вісник Державного вищого навчального закладу «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Г. С. Сковороди». – 2013. – № 28. – С. 383–388.

14. Katz, L. G. Fostering children's social competence : The teacher's role / L. G. Katz, D. E. McClellan. – Washington, DC : National Association for the Education of Young Children, 1997.

REFERENCES

1. Halakova, O. V. (2013). *Razvitie sotsialnoi kompetentnosti mladshykh shkolnikov vo vneurochnoi deiatelnosti [The development of social competence of younger students in extracurricular activities]* (PhD thesis). Moskva. [in Ukrainian].

2. Derzhavnyi standart pochatkovoї zahalnoi osvity [State standard of primary general education] (2011). *Pochatkova shkola, 7, 1–18.* [in Ukrainian].

3. Kalinina, N. V. (2006). *Psykhologhycheskoe soprovozhdenie razvitiya sotsialnoi kompetentnosti shkolnikov [Psychological support of students social competence development]* (DSc thesis). Samara. [in Russian].

4. Kovalenko, V. V. (2015). Formuvannia sotsialnoi kompetentnosti uchniv molodshykh klasiv v umovax suchasnoho informatsiinoho prostoru [Formation of social competence of junior pupils in the modern information space]. *Osvita ta rozvytok obdarovanoi osobystosti, 6 (37), 37–40.* [in Ukrainian].

5. Korotina, Yu. V. (2011). *Formirovanie sotsialnoi kompetentnosti mladshykh shkolnikov sredstvami uchebnykh predmetov* [Formation of social competence of younger schoolchildren by means of academic subjects] (PhD thesis). Tambov [in Russian].

6. Kruze-Bruks, O. A. (2008). *Formirovanie sotsialnoi kompetentnosti uchaschchikhsia nachalnoi shkoly sredstvami uchebnoi kooperatsii* [The formation of elementary school students' social competence by means of educational cooperation] (PhD thesis). Velykyi Novhorod.

7. Lytvynenko, S. A. (2005). *Teoretyko-metodychni zasady pidhotovky maibutnikh uchyteliv pochatkovykh klasiv do sotsialno-pedahohichnoi diialnosti* [Theoretical-methodological bases of training of the future elementary school teachers to socio-pedagogical work] (DSc thesis). Kyiv. [in Ukrainian].

8. Liakhova, N. V. (2008). *Pedahohicheskoe obespechenie formirovaniia sotsialnoi kompetentnosti studentov pedahohicheskoho vuza* [Pedagogical support of the formation of social competence of students of the pedagogical HEI] (PhD thesis). Krasnoyarsk. [in Russian].

9. Novikov, V. V. (2004) *Etnopedahohicheskie osnovy formirovaniia sotsialnoi kompetentnosti detei starsheho doshkolnogo i mladshogo shkolnogo vozrasta* [The ethno-pedagogical bases of formation of social competence of children of senior preschool and younger school age] (PhD thesis). – Smolensk. [in Russian].

10. Spodarenko, E. V. (2008). *Pedahohicheskie usloviia formirovaniia sotsialnoi refleksii mladshykh shkolnikov* [Pedagogical conditions of formation of the social reflection of younger students] (PhD thesis). Moskva. [in Russian].

11. Tadaieva, A. V. (2016). *Sotsialno-pedahohichniy suprovid sotsializatsii molodshykh shkoliariv v suchasnomu informatsiinomu prostori* [Socio-pedagogical support junior pupils' socialization in the modern information space] (PhD thesis). Xarkiv. [in Ukrainian].

12. Shakhrai, V. (2008). *Sotsialna kompetentnist osobystosti v naukovii literaturi* [Social competence of the personality in the research literature]. *Sotsialni vymiry suspilstva*, 11, 352–362. K.: IS NAN Ukrayiny. [in Ukrainian].

13. Yatsenko, L., Kravchenko, T. (2013). *Osoblyvosti sotsializatsii ditei molodshoho shkilnogo viku* [Features of socialization of children of the younger school age]. *Humanitarnyi visnyk Derzhavnoho vyshchoho navchalnogo zakladu "Pereiaslav-Khmelnytskyi derzhavnyi pedahohichniy universytet imeni H. S. Skovorody"*, 28, 383–388. [in Ukrainian].

14. Katz L. G., McClellan D. E. (1997). *Fostering children's social competence: The teacher's role*. Washington, DC: National Association for the Education of Young Children.

РЕЗЮМЕ

Юрченко О. Структура социальной компетентности младшего школьника.

В статье обобщены результаты международных проектов и программ, отечественных государственных документов, научных работ, в которых представлена сущность понятия «социальная компетентность младшего школьника» и ее структура. На основе проведения анализа установлено, что исследуемая компетентность трактуется как интегративная характеристика личности школьника, является системообразующим в его структуре и представлена ключевыми элементами компетентности – знаниями, умениями, навыками, ценностным отношением и способностью к социокультурному взаимодействию в условиях интеграции человека с обществом. Представлена собственная дефиниция понятия «социальная компетентность младшего школьника». Сделан обзор ее структуры в виде мотивационного, когнитивного, деятельностного и рефлексивного компонентов; определены признаки их сформированности. С целью объективной его оценки разработана

четырёхуровневая оценка степени ее сформированности: низкий (репродуктивный), средний (ситуативный), достаточный (продуктивный), высокий (активный).

Ключевые слова: *социальная компетентность младшего школьника, структура социальной компетентности младших школьников, подготовка учителя начальной школы к формированию социальной компетентности учащихся.*

SUMMARY

Yurchenko O. *Structure of social competence of the primary school students.*

The results of international projects and programs, national public documents, scientific papers, which represent the essence of the concept of «social competence» were summarized in the article. The analysis made it possible to conclude that the concept of «social competence» is multidimensional and has many interpretations that reveal its essence according to the aspect chosen by the scholar. Scientists distinguish its meaning in the broad and narrow sense.

It was established that the studied competence is treated as integrative characteristics of the student's personality, which is a system-building one in its structure and is represented by the key elements of competence. Taking into consideration the generalization, our own definition of the term «social competence of the primary school student» was represented as the education component in the structure of its core competencies, that reflects variable combinations of values, knowledge, skills, abilities and personal qualities to ensure the child's activity in a subject-subject interaction with the socio-cultural reality and, as a result, formation of interior social experience of the personality.

The analysis of the researched competence structure shows that a lot of scientists agree with the opinion that key aspects of components definition are the following ones: motivational, cognitive, behavioral and reflective. The analysis of foreign and domestic research made it possible to make generalizations about the structure of social competence of the primary school children and features of its manifestation. Based on scientific and methodological works of the researchers the signs of formation of motivational, cognitive, active and reflective components of social competence of the modern primary school children were generalized. On the basis of reasonable structure of the generalization of the level apparatus of similar studies it was determined that in order to make its objective assessment it is necessary to use four-level estimation of its formation degree: low (reproductive), average (situational), sufficient (productive), high (active). It is proved that the represented combination of values, knowledge, skills and abilities to ensure the child's activity in a subject-subject interaction of socio-cultural reality, is variable and depends on age, individual characteristics of students and socialization environment, that's why it may be supplemented or changed.

Key words: *social competence of the primary school students, structure of social competence of the primary school students, elementary school teacher training in the formation of social competence of students.*